

الرضا

متون فقه ۳

حقوق عمومی و بین الملل

مطابق با آخرین سرفصل مصوب وزارت عتف
(مقطع کارشناسی حقوق)

با دیباچه

آیت الله علیرضا اعرافی

(مدیر حوزه‌های علمیه کشور و عضو فقیه شورای نگهبان)

مؤلف:

علیرضا جعفرزاده بهاء‌آبادی

پژوهشکده شورای نگهبان

سرشناسه: جعفرزاده بهاء آبادی، علیرضا، ۱۳۷۵-
عنوان و نام پدیدآور: متون فقه ۳: حقوق عمومی و بین الملل مطابق با آخرین سرفصل مصوب وزارت عتف (مقطع کارشناسی حقوق)/ مولف علیرضا جعفرزاده بهاء آبادی؛ با دیباچه علیرضا اعرافی.
مشخصات نشر: تهران: شورای نگهبان، پژوهشکده شورای نگهبان، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۷۲-۸
عنوان دیگر: حقوق عمومی و بین الملل مطابق با آخرین سرفصل مصوب وزارت عتف (مقطع کارشناسی حقوق).
موضوع: فقه -- راهنمای آموزشی (عالی)، (Higher -- Study and teaching (Islamic law --
حقوق عمومی -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)، (Higher -- Study and teaching (Public law -- Iran --
حقوق بین الملل -- ایران -- راهنمای آموزشی (عالی)، (Higher -- Study and teaching (International law -- Iran --
شناسه افزوده: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -، مقدمه نویس
شناسه افزوده: Araft, AliReza
شناسه افزوده: شورای نگهبان. پژوهشکده
رده بندی کنگره: BP۱۴۷/۷
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۰۷
شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۲۷۴۹۶۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

مؤلف:

علیرضا جعفرزاده بهاء آبادی

با دیباچه:

آیت الله علیرضا اعرافی

(مدیر حوزه های علمیه کشور و عضو فقیه شورای نگهبان)

ناشر: پژوهشکده شورای نگهبان

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۴۰۴

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۰۶۸-۷۲-۸

نشانی: خیابان شهید بهشتی^(۵)، خیابان سرافراز، کوچه پنجم، پلاک ۱۱

nashr-rc.ir ccri.ac.ir

شماره تماس: ۰۲۱-۸۸۷۵۰۰۷۰

فهرست درسنامه‌ها

مقدمه	۱
درسنامه اول	۹
درسنامه دوم	۲۹
درسنامه سوم	۴۷
درسنامه چهارم	۶۷
درسنامه پنجم	۸۳
درسنامه ششم	۱۰۱
درسنامه هفتم	۱۱۹
درسنامه هشتم	۱۴۵
درسنامه نهم	۱۶۹
درسنامه دهم	۱۹۱
درسنامه یازدهم	۲۱۳
درسنامه دوازدهم	۲۲۷
درسنامه سیزدهم	۲۴۵
درسنامه چهاردهم	۲۵۹
درسنامه پانزدهم	۲۷۵
درسنامه شانزدهم	۲۹۱
کلید ترجمه متون خودآموز	۳۱۱
فهرست منابع	۳۴۰

سخن ناشر

شورای نگهبان، به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای اساسی جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت صیانت از شرع مقدس اسلام، اصول قانون اساسی و سلامت فرآیندهای انتخابات را بر عهده دارد. ایفای این مسئولیت در حوزه‌های تقنین، تفسیر قانون اساسی و نظارت بر انتخابات، جایگاهی بی‌بدیل به این نهاد در نظام حقوقی کشور بخشیده است. به پشوانه این جایگاه، تصمیمات و نظرات شورای نگهبان، تأثیرات عمیقی بر حیات حقوقی و سیاسی کشور بر جای می‌گذارد؛ از همین رو، فهم صحیح و تحلیلی از مبانی، نظرات و عملکرد این شورا، ضرورتی علمی و ملی تلقی می‌شود.

پژوهشکده شورای نگهبان با هدف تأمین پشتیبانی علمی و پژوهشی این نهاد، فعالیت خود را از سال ۱۳۷۶ آغاز کرده تا وظایفی همچون ارائه نظرات مشورتی درباره مصوبات مجلس، تبیین مبانی نظری قانون اساسی، مستندسازی نظرات شورا و پژوهش‌های بنیادین و کاربردی در دو حوزه قانون اساسی و شورای نگهبان را بر عهده گیرد. این پژوهشکده، ضمن تقویت بنیان‌های نظری نظام حقوقی جمهوری اسلامی، تلاش دارد پیوند میان دانش حقوق عمومی و نیازهای نهادهای اساسی نظام را مستحکم سازد.

در امتداد این رسالت، انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان مأموریت دارد تا دستاوردهای

پژوهشی، گزارش‌های کارشناسی و تألیفات علمی این مجموعه را در قالب آثاری مستند، نظام‌مند و قابل استفاده برای جامعه علمی کشور منتشر کند. این آثار با تمرکز بر موضوعاتی چون قانون اساسی، نظارت تقنینی و شرعی، نظام انتخابات، فقه حکمرانی، حقوق اساسی و مطالعات تطبیقی، پاسخ‌گوی نیازهای استادان، پژوهشگران، دانشجویان و سیاست‌گذاران در حوزه حقوق عمومی است.

انتشارات پژوهشکده، ضمن پایبندی به معیارهای علمی و توجه به دقت حقوقی، بر آن است تا نقشی مؤثر در اعتلای گفتمان قانون اساسی ایفا کند و مرجع تخصصی نشر حقوق اساسی باشد. از نقدهای علمی و پیشنهادهای دلسوزانه شما مخاطبان گرامی استقبال می‌کنیم و ارتقای کیفی آثار خود را مرهون این همراهی می‌دانیم.

انتشارات پژوهشکده شورای نگهبان

پاییز ۱۴۰۴

بسم الله الرحمن الرحيم

«قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ): مَا عُبِدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ فِقْهِ فِي دِينِهِ»^۱

فقه اسلامی از جایگاهی محوری و تأثیرگذار در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران برخوردار است، به گونه‌ای که شناخت مؤلفه‌ها و مبانی آن برای تحلیل دقیق ساختار حقوقی کشور، ضرورتی انکارناپذیر به‌شمار می‌آید. پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی، نظام تقنینی ایران با بهره‌گیری گسترده از منابع و اصول فقه اسلامی، ارتباطی وثیق و نظام‌مند با آن برقرار کرده است؛ تا آنجا که فقه، به‌مثابه یکی از ارکان اساسی و لوازم بنیادین دانش حقوق در ایران معاصر تلقی می‌شود. توجه به اصل چهارم قانون اساسی به‌خوبی ارتباط مزبور را روشن می‌سازد؛ مطابق این اصل بنیادین «کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزایی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر این‌ها باید بر اساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص

۱. «خداوند بزرگ با چیزی برتر از آگاهی در دین او، بندگی نشده است.» (امالی طوسی، ج ۱، ص ۴۷۳)

این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.» در نگاه معمار کبیر انقلاب اسلامی ایران، «فقه تئوری واقعی و کامل اداره‌ی انسان و اجتماع از گهواره تا گور است.»^۱

رهبر معظم انقلاب اسلامی در بخشی از پیام خود به «همایش بین‌المللی یکصدمین سالگشت بازتأسیس حوزه‌ی علمیه‌ی قم» همگان را به اهمیت فراوان شرع مقدس در شکل‌دهی جامعه مطلوب اسلامی توجه می‌دهند و می‌فرمایند: «امروز با تشکیل نظام سیاسی اسلام، سؤال اصلی، چگونگی نگاه کلان‌شارع به ابعاد فردی و اجتماعی زندگی بشر و پایه‌های اصولی آن است؛ از نگاه به انسان و جایگاه انسانی و هدف‌های زندگی او، تا نگاه به شکل مطلوب جامعه‌ی بشری، و نگاه به سیاست و قدرت و روابط اجتماعی و خانواده و جنسیت و عدالت و دیگر ابعاد زندگی.» ایشان در فراز مهم دیگری فرموده‌اند: «کشورها و جوامع بشری در همه‌ی شئون اجتماعی خود با نظامات مشخصی اداره می‌شوند؛ شکل حکومت، شیوه حکمرانی (استبداد، مشورت و ...)، نظام قضایی و داوری در اختلافات و تخلفات و موضوعات حقوقی یا جزایی، نظام اقتصادی و مالی و مسئله پول و غیره، نظام اداری، نظام کسب و کار، نظام خانواده، و دیگرها و دیگرها، همه در شمار شئون اجتماعی کشورند که در جوامع عالم به شیوه‌های گوناگون و در قالب نظام‌های گوناگون اداره می‌شوند. بی‌شک هر یک از این نظام‌ها متکی بر یک پایه فکری - چه برآمده از ذهن متفکران و صاحب‌نظران، و چه زاییده از سنت‌ها و عادت‌های بومی و ارثی - و برخاسته از آن است. در حکومت اسلامی این مبنا و قاعده طبعاً باید برگرفته از اسلام و متون معتبر آن باشد و نظامات اداره جامعه از آنها استخراج شود ... فقه شیعه ... کفایت لازم را برای طراحی نظام‌های گوناگون اداره‌ی جامعه دارا است.» رسالت بهره‌گیری از میراث ارزشمند فقه برای اداره مطلوب جامعه، هرچند در وهله نخست متوجه حوزه‌های علمیه است، اما دانشگاه نیز در این عرصه نقش و تأثیر بسزایی خواهد داشت. در نگاه مقام معظم رهبری «دانشگاه کشور نیز در این زمینه، دارای توان و تکلیف است؛ این می‌تواند یکی از موارد همکاری حوزه و دانشگاه باشد. کار بزرگ دانشگاه آن است که در علوم انسانی مرتبط با نظامات حاکمیتی و مردمی، به کمک نگاه محققانه و نقاد، درست و نادرست نظرات رایج دانش جهان را مشخص کند و با همکاری حوزه، محتوای اندیشه دینی را در قالب‌های متناسب ارائه کند.» استوار بر این، فقه به‌عنوان

۱. بخشی از منشور روحانیت

نظام‌بخش کلیدی حقوق جمهوری اسلامی ایران، نقشی غیرقابل انکار در فرایند تکامل و ارتقای نظامات حقوقی کشور ایفا می‌کند و بدین‌سان، حقوق‌دانان ایرانی، از شناخت فقه اسلامی مستغنی نخواهند بود.

افزون بر این‌همه در فقه غنی، اصیل و پویای اسلام و به‌ویژه فقه اهل بیت (علیهم‌السلام) ظرفیت و استعداد تعامل موثر بر نظامات حقوقی مطرح در جهان معاصر وجود دارد و برقراری یک ارتباط سنجیده می‌تواند آثار خوبی به بار آورد.

بر پایه حقیقت مذکور، برای هر دانشجوی حقوق ضروری است که سطحی از آشنایی با متون فقهی را کسب نماید و علاوه بر شناخت ساختار و روش استنباط آن‌ها، توانمندی فهم و تفسیر این متون را به‌دست آورد. این هدف تا حد زیادی از طریق گنجاندن درس متون فقه در سرفصل‌های آموزشی دانشجویان حقوق محقق می‌گردد و نقش مؤثری در ارتقاء توانمندی‌های نظری و عملی ایشان در عرصه حقوق اسلامی ایفا می‌کند.

کتاب حاضر، که توسط محقق فاضل، حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌رضا جعفرزاده بهاء‌آبادی تألیف یافته است، تلاشی درخور تحسین در جهت تحقق هدف فوق‌الذکر به‌شمار می‌آید؛ تلاشی که با رویکرد آموزشی خود، می‌تواند دانشجویان جوان و آینده‌ساز رشته حقوق را با فضای علمی فقه و شیوه تعامل با متون فقهی اصیل آشنا سازد و آنان را در مسیر درک عمیق‌تر مبانی حقوقی نظام اسلامی یاری رساند. ایشان در این اثر کوشیده‌اند با بهره‌گیری از متون برجسته فقه امامیه، گزیده‌ای از آثار معتبر این حوزه را در چهارچوب سرفصل‌های مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (مباحث ولایت فقیه، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر) گردآورند و با نظامی سنجیده و ساختاری منسجم، همراه با ترجمه‌ای روان و دقیق، در اختیار دانشجویان و علاقه‌مندان قرار دهند. ارائه مختصری از زندگی‌نامه فقها و معرفی آثار منتخب آنها، تنوع در متون و منابع فقهی، اعراب‌گذاری متن عربی، تعهد حداکثری ترجمه به متن و نهایتاً مزین ساختن درسنامه‌ها به رهنمودهای اخلاقی شهید ثانی^(ره)، از دیگر ویژگی‌های مثبت این اثر آموزشی به‌شمار می‌رود.

در پایان، لازم می‌دانم از تلاش‌های مستمر و ارزشمند پژوهشکده شورای نگهبان که سال‌هاست در عرصه تحقیق درباره قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و حقوق اسلامی فعالیت دارد و با اراده‌ای ستودنی و حضوری فعال و اثرگذار در حوزه پژوهش‌های حقوق

عمومی ایران، نقش برجسته خود را ایفا می‌کند، صمیمانه تقدیر نمایم. از خداوند متعال
توفیقات روزافزون این مجموعه متعهد و مخلص را مسئلت دارم.

علیرضا اعرافی

مقدمه

«چرا یک دانشجوی حقوق باید متون فقهی را مطالعه کند و این مطالعات چه تأثیری در درک حقوق عمومی و بین‌الملل خواهد داشت؟» این شاید مهم‌ترین پرسشی باشد که در وهله نخست باید به آن پاسخ داد.

به‌طور کلی، مطالعه متون فقهی برای دانشجویان حقوق، به‌ویژه در نظام حقوقی ایران، نه‌تنها یک ضرورت علمی بلکه یک نیاز اساسی برای درک صحیح مبانی حقوقی است. فقه اسلامی، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع حقوق ایران، نقشی بنیادین در شکل‌گیری قوانین موضوعه دارد و بسیاری از اصول حقوق عمومی و بین‌الملل در بستر مبانی فقهی و اصولی قابل تبیین هستند. توجه به پنج ضرورت و منفعت اساسی زیر، می‌تواند افق تازه‌ای فراوری دانشجویان عزیز رشته حقوق بگشاید و نگرشی ژرف‌تر و واقع‌بینانه‌تر نسبت به درس متون فقه در آنان پدید آورد:

۱. پایه‌ریزی فهم عمیق‌تر از نظام حقوقی ایران

حقوق ایران، به‌ویژه در حوزه‌هایی مانند حقوق اساسی، حقوق اداری، و حقوق بین‌الملل، ریشه در مبانی فقهی دارد. بسیاری از مفاهیمی که در قانون اساسی و قوانین عادی دیده

می‌شوند، از نظریات فقهی نشأت گرفته‌اند. بدون درک این مبانی، فهم صحیح و تحلیل دقیق قوانین داخلی امکان‌پذیر نخواهد بود.

۲. آشنایی با منابع مبانی در حقوق عمومی و بین الملل

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های حقوق عمومی اسلامی، مبتنی بودن آن بر اصول فقهی و استنباطات اجتهادی است. مطالعه متون فقهی به دانشجویان کمک می‌کند که به‌جای صرفاً حفظ قوانین، منطق پشت آن‌ها را درک کنند و در مقام تحلیل و تفسیر، به منابع اصلی مراجعه نمایند.

۳. نقش فقه در حقوق بین الملل و تعاملات جهانی

برخلاف تصور رایج که حقوق بین الملل را مستقل از فقه اسلامی می‌داند، بسیاری از قواعد و اصول حقوق بین الملل در آموزه‌های فقهی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. مفاهیمی همچون صلح و جنگ، معاهدات بی‌المللی و تعاملات جهانی، همگی در منابع فقهی دارای سوابق گسترده‌ای هستند. آشنایی با این مباحث، دیدگاهی عمیق‌تر به دانشجویان ارائه می‌دهد و آنان را در تحلیل مسائل حقوق بین الملل از منظر اسلامی توانمند می‌سازد.

۴. توسعه مهارت‌های استدلال حقوقی

متون فقهی به دلیل ساختار استدلالی قوی خود، باعث تقویت قدرت تحلیل، استنباط و استدلال در دانشجویان می‌شود. توانایی مقایسه آرای فقهی، استخراج قواعد کلی، و تحلیل تطبیقی دیدگاه‌های مختلف، مهارت‌هایی هستند که مستقیماً در زمینه وکالت، قضاوت، و پژوهش‌های حقوقی به کار می‌آیند.

۵. ضرورت تطبیق فقه با نیازهای معاصر

یکی از چالش‌های حقوق اسلامی در دوران معاصر، نحوه تطبیق آن با نیازهای جدید جوامع است. دانشجویان حقوق باید بتوانند ضمن وفاداری به اصول فقهی، از ظرفیت‌های این دانش برای حل مسائل نوظهور در حوزه حقوق عمومی و بین الملل استفاده کنند. این

امر تنها با آشنایی مستقیم با متون فقهی ممکن خواهد بود. بنابراین، مطالعه متون فقهی نه تنها یک تکلیف درسی، بلکه ابزاری اساسی برای پرورش حقوقدانانی آگاه، تحلیل‌گر و مسلط به بنیان‌های حقوقی است. تنها از طریق این دانش است که می‌توان میان فقه و حقوق مدرن پلی مستحکم ایجاد کرد و فهمی کارآمد از نظام حقوقی به دست آورد. در این راستا، کتاب پیش‌رو، با هدف مقدمه‌سازی برای پیگیری اهداف مذکور، در ساختار نوینی به شرح ذیل، سرفصل‌های درس متون فقه ۳ را ارائه می‌دهد.

ساختار کتاب

از آنجا که درس متون فقه ۳ به ارزش دو واحد (۱۶ جلسه ۹۰ دقیقه) پیش‌بینی شده است، کتاب حاضر نیز، مطابق جدیدترین سرفصل مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سه موضوع «ولایت فقیه»، «جهاد» و «امر به معروف و نهی از منکر» را در شانزده درسنامه ارائه می‌دهد. محور متن فقهی موضوع نخست (ولایت فقیه)، گزیده مباحث «ولایت فقیه» از «کتاب البیع» مرحوم امام خمینی^(ره) و محور متن فقهی دو موضوع دیگر (جهاد و امر به معروف و نهی از منکر)، متن کامل مباحث «کتاب الجهاد (و امر به معروف و نهی از منکر)» از کتاب «الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة» شهید اول^(ره) و شهید ثانی^(ره) انتخاب شده است. از جمله دلایل انتخاب مزبور این بود که دو اثر ذکرشده، علاوه بر مرجعیت، شهرت و تداول آموزشی، کامل‌ترین و منسجم‌ترین متون را در موضوعات مصوب داشتند، به‌نحوی که دیگر آثار یا فاقد سه ویژگی فوق بودند و یا اطناب و ایجاز زیاد آنها، مانع بهره‌برداری از هر کدام در یک کتاب درسی می‌شد. استوار بر این، ۶ درسنامه نخست به موضوع ولایت فقیه، ۵ درسنامه بعدی به موضوع جهاد و ۴ درسنامه دیگر به موضوع امر به معروف و نهی از منکر اختصاص یافته است. درسنامه پایانی نیز بخش ابتدایی «کتاب القضا» از الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة را اتیان داشته که این امر به ارتباط معنایی جدی این موضوع با سه موضوع دیگر بازگشت دارد. در درسنامه‌های ۷ تا ۱۶، متن شهید اول^(ره) برای تمایز از متن شهید ثانی^(ره)، برجسته شده است.

در هر درسنامه، متون فقهی به‌منظور سهولت مطالعه، اعراب‌گذاری شده است. این امر همچنین، فرصتی را برای دانشجویان علاقه‌مند و استاد محترم فراهم می‌آورد تا در فرایند

آموزش و مطالعه، میزان تأثیر قواعد ادبی و تجزیه و ترکیب متن عربی در ترجمه را، مورد سنجش و بررسی قرار داده و از این مجرا، تمرکز بیشتری بر مهارت ترجمه متون فقهی با توجه به ماهیت صرفی - نحوی واژگان و عبارات داشته باشند. علاوه بر مزایای یادشده، اعراب و واژگان، نقش مهمی در یادگیری و نهادینه سازی صحیح اصطلاحات فقهی توسط دانشجوی حقوق خواهد داشت. شایان ذکر است که در اعراب گذاری متون از قرار دادن کسره پیش از یاء (یِ)، فتحه پیش از الف (لَا) و ضمه پیش از واو (وُ) و نیز علامت سکون (ـْ) به دلیل وضوح و عدم نیاز به آنها، اجتناب شده است. به منظور آشنایی دانشجویان با متن فاقد اعراب، در درسنامه های هفتم تا شانزدهم، حاشیه عربی مرحوم کلانتر^(۷) بر شرح لمعه در پاورقی مذکور افتاده است. این اقدام علاوه بر هدف مذکور، زمینه آشنایی با حواشی فقهی و نیز بحث بیشتر پیرامون برداشت ها از متن فقهی را فراهم می آورد و فهم آن را عمق می بخشد. بلافاصله پس از پایان متون فقهی، ترجمه آن به شیوه واژه به واژه اما روان جای گذاری شده است. ویژگی برجسته این ترجمه آن است که علاوه بر تعهد و التزام کامل به متن و پرهیز از حذف معنای واژگان متن اصلی، تلاش نموده تا کمترین اضافه معنایی را (اضافه کردن واژگانی که در متن عربی وجود ندارد) داشته باشد و در عین حال عباراتی روان و گویا را منعکس کند. در ترجمه تعمداً از شرح و تبیین زائد بر متن پرهیز شده و توضیحات متون پیچیده به استاد محترم واگذار گردیده است؛ لذا در ترجمه فارسی، صرفاً با ترجمه و نه شرح و تبیین مواجه خواهیم بود تا نقش استاد در تدریس و انتقال مفاهیم محفوظ بماند؛ هرچند که در برخی موارد نادر، چاره ای جز توضیح مختصر در هلالین (در شش درس نخست) و گروه (در ده درس دیگر) وجود نداشت. اصل وجود ترجمه با ویژگی مذکور، موجب می شود تا دانشجو در پیش مطالعه خود، نکات مبهم و فرامتنی را مشخص و در کلاس توضیح بیشتر آنها را از استاد بخواهد. این امر همچنین فرصت مناسبی را در اختیار استاد قرار می دهد تا طی مدت زمان محدود کلاس، به بیان مباحث مرتبط و فرامتنی فقهی - حقوقی که لازم می بیند، بپردازد و عمده زمان و مجال تدریس، صرفاً مصروف ترجمه متن نگردد که مجموع این شیوه موجب ارتقای سطح کیفی تدریس کلاسی خواهد شد.

در هر درسنامه با هدف آشنایی دانشجویان با متون فقهی دیگر متقدم و متأخر، متن فقه دیگری، متناظر با موضوع همان درس، گزیده و نظیر آورده شده است. این بخش تحت

عنوان خودآموز از دانشجو می‌خواهد تا متن فقهی را ترجمه کند و سپس با ترجمه کلید که در پایان کتاب قرار داده شده است، تطبیق دهد. متون متناظر بسته به صلاحدید استاد و تمایل دانشجویان، می‌تواند در کلاس و یا خارج از کلاس کاربرد تدریس یا تمرین داشته باشد. متون متناظر در درسنامه‌های اول و هفتم از آثار دیگر مرحوم امام خمینی^(ره) و شهید ثانی^(ره)، و در دیگر درسنامه‌ها از آثار سایر فقهای متقدم و معاصر انتخاب و گزینش شده است. بنابراین، کتاب حاضر مجموعاً حاوی نوزده متن فقهی از هفده فقیه برجسته شیعه است که به ترتیب زمانی سال تولد عبارتند از: المقنعه مرحوم شیخ مفید (۳۳۶ق)، الکافی فی الفقه مرحوم ابوالصلاح حلبی (۳۴۷ق)، المبسوط فی فقه الإمامیه مرحوم شیخ طوسی (۳۸۵ق)، کتاب السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی مرحوم ابن ادریس حلی (۵۴۳ق)، شرائع الإسلام فی مسائل الحلال والحرام مرحوم محقق حلی (۶۰۲ق)، اللمعه الدمشقیه فی الفقه الإمامیه شهید اول (۷۳۴ق)، الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیه شهید ثانی (۹۱۱ق)، مسالك الأفهام إلى تنقیح شرائع الإسلام شهید ثانی (۹۱۱ق)، جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام مرحوم شیخ محمدحسن نجفی (۱۱۹۲ق)، القضاء و الشهادات مرحوم شیخ انصاری (۱۲۱۴ق)، مصباح الفقیه مرحوم آقارضا همدانی (۱۲۵۰ق)، اصل الشیعه و أصولها مرحوم شیخ محمدحسین کاشف‌الغطاء (۱۲۹۴ق)، منهاج الصالحین مرحوم خویی (۱۳۱۷ق)، تحریرالوسیله مرحوم امام خمینی (۱۳۲۰ق)، کتاب البیع مرحوم امام خمینی (۱۳۲۰ق)، دراسات فی ولایه الفقیه و فقه الدوله الإسلامیه مرحوم منتظری (۱۳۴۱ق)، أنوار الفقاهه فی أحكام العتره الطاهره آیت‌الله مکارم شیرازی (۱۳۴۵ق)، صراط النجاه فی أجوبه الإستفتائات مرحوم میرزا جواد تبریزی (۱۳۴۵ق) و ثلاث رسائل فی الجهاد آیت‌الله حسینی خامنه‌ای (۱۳۵۸ق).

در ابتدای هر درسنامه، به‌منظور ارتباط بیشتر دانشجو با متن فقهی، بخشی برای آشنایی با مؤلف و تألیف محل بحث در همان درس، تنظیم شده است. این بخش به مطالعه آزاد و خارج از کلاس دانشجو اختصاص دارد و کمک شایانی به شناخت دقیق‌تر حیات علمی فقیه و فضای نگارش اثر فقهی وی می‌کند. عدم شناخت کافی و فقدان کمترین آشنایی با فقیه و اثر وی، علی‌رغم مراجعه و استناد به آن، یکی از آسیب‌های شایع فراگیری متون فقهی در نظام آموزشی کنونی به‌شمار می‌رود که بخش مزبور به‌دنبال رفع حداکثری آن است. با توجه به درسی و آموزشی بودن کتاب حاضر، مدخل هر درسنامه به بیان نکاتی ارزشمند

از فقیه سعید، شهید ثانی^(ره)، در کتاب گرانسنگ «منیة المرید فی ادب المفید و المستفید»، پیرامون آداب تعلیم و تعلم اختصاص یافته است. در این بخش گزیده‌های از متن عربی و ترجمه فارسی نصایح این فقیه برجسته آورده شده است تا همه درسنامه‌ها به مواعظ اخلاقی مربوط به فریضه آموختن و بعضاً روایات مورد استناد از اهل بیت^(علیهم السلام) مزین گردد. مرحوم میرزای شیرازی^(ره) در تقریظی بر چاپ اول این کتاب که هم‌اکنون از متون درسی حوزه‌های علمیه است، می‌نویسد: «چقدر شایسته است که اهل علم، مواظبت نمایند به مطالعه این کتاب شریف و مُتَادِب شوند به آداب مزبوره در آن».

در پایان هر درس، به‌منظور سنجش میزان آشنایی با متون و توانایی فهم آنها، پرسش‌هایی از متن اصلی (۲ پرسش) و متناظر (۱ پرسش) طراحی شده است که دانشجو می‌تواند آنها را در مطالعات خود پاسخ دهد و از این طریق خود را بیازماید. این امر می‌تواند به صلاحدید استاد در کلاس درس انجام و یا محور آزمون قرار گیرد.

ساختار هر درسنامه را می‌توان در جدول زیر ملاحظه کرد:

بخش اول	گزیده کتاب منیة المرید شهید ثانی ^(ره)
بخش دوم	آشنایی با تألیف و مؤلف متن فقهی محل بحث درسنامه
بخش سوم	متن اصلی فقهی در موضوع مربوطه
بخش چهارم	ترجمه واژه به واژه و دقیق متن اصلی فقهی
بخش پنجم	خودآموز متن متناظر از دیگر آثار فقهی فقهای شیعه
بخش ششم	پرسش‌ها

امید آنکه، اثر حاضر، ابزاری هرچند ناچیز در روند آموختن آینده‌داران آینده‌ساز جامعه حقوقی جمهوری اسلامی ایران به‌شمار آید و به‌عنوان گامی در مسیر خدمت به ایران و ایرانیان نگریسته شود.

«علیرضا جعفرزاده بهاء‌آبادی»

۱۳ تیرماه ۱۴۰۴